

<p>BOSNA I HERCEGOVINA VIJEĆE MINISTARA Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje</p>		<p>БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА САВЈЕТ МИНИСТАРА Агенција за предшколско, основно и средње образовање</p>
--	---	--

**ZAJEDNIČKA JEZGRA NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA ZA
МОЈУ ОКОЛИНУ, ПРИРОДУ И ДРУШТВО,
ДРУШТВО И ГЕОГРАFIJU
DEFINIRANA NA ISHODIMA УЧЕЊА**

Mostar, 2017.

Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definirana na ishodima učenja

Voditeljica projekta:

mr. sc. Marija Naletilić

Konzultant:

dr. sc. Čedomir Crnogorac

Projektni tim:

Maja Stojkić, ravnateljica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Marija Naletilić, voditeljica projekta, šefica Odjela za Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa

Mate Živković, stručni savjetnik za predmetnu nastavu

Prijevod s engleskoga jezika:

Svetlana Bjelić, prevoditeljica i izvršna asistentica

Radna skupina:

mr. sc. Marija Naletilić, mr. sc. Nerminka Hadžić, Ismeta Brajlović, Mirza Čehajić, Mihael Karanović,

mr. sc. Andreja Pehar, Danijela Tomičić, dr. sc. Mithat Spahić, Mirsada Memić, Amela Bajrić, Dragan

Ćosić, Emir Šalđić, Janja Radić, Mario Grbavac, Valerija Dodig, Mirna Leko, Slavko Vukoja, Tatjana

Serdarević, Jozo Radoš, Ladislav Kutleša, Ajla Jašarević i Sanela Talović

Projekt poduprla organizacija *Save the Children* u BiH

Napomena

Izrazi koji su napisani samo u jednome gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod.

KAZALO:

Uvod	4
Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definirana na ishodima učenja.....	6
Tablični prikaz – oblasti, komponente i ishodi učenja za područje moje okoline, prirode i društva, društva i geografije u BiH.....	21
Shematski prikaz oblasti i komponenti.....	23
Ključne kompetencije – prožimajuće teme za područje moje okoline, prirode i društva, društva i geografije u BiH.....	24
Literatura.....	26

UVOD

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (APOSO) izradila je *Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa (ZJNPP) za prirodoslovje i Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje definiranu na ishodima učenja*, a nakon izradbe okvirnih dokumenata za ta dva područja Agencija je izradila *Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definiranu na ishodima učenja*. Ovo područje sastoji se od sljedećih nastavnih predmeta: *moja okolina, priroda i društvo, društvo i geografija*.

Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definirana na ishodima učenja urađena je po već utvrđenoj metodologiji razvoja *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa*, odnosno definirane su oblasti koje se sastoje od komponenti, a za svaku komponentu definirani su ishodi učenja¹ te su za svaki ishod učenja definirani pokazatelji uvažavajući pritom specifičnosti ovoga područja. Pokazatelji su definirani sukladno razvojnom uzrastu učenika na kraju predškolskoga odgoja i obrazovanja (uzrast 5 do 6 godina), trećega razreda (uzrast od 8 do 9 godina), na kraju šestoga razreda (uzrast od 11 do 12 godina), na kraju devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (uzrast od 14 do 15 godina) i na kraju srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (uzrast od 18 do 19 godina). U razdoblju od rujna do studenoga 2016. godine realiziran je proces izradbe ovoga dokumenta, a u prosincu 2016. završeni su okrugli stolovi na kojima su učitelji, nastavnici i profesori, koji su izravno uključeni u odgojno-obrazovni proces, imali uvid u *Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju* i priliku komentirati ga, nakon čega je urađena revizija dokumenta te potom izradba njegove konačne verzije.

Polazište pri izradbi *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definirane na ishodima učenja* jest *Identifikacija ključnih kompetencija i životnih vještina u BiH (2011.)* te rezultati analize važećih NPP-a u BiH, NPP-a u Crnoj Gori, NPP u Srbiji, kurikul Finske, Velike Britanije i Republike Hrvatske.

Tijekom definiranja *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definirane na ishodima učenja* sudjelovali su predstavnici pedagoških zavoda, Zavoda za školstvo Mostar, učitelji, nastavnici, srednjoškolski profesori, sveučilišni profesori i stručni savjetnici Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

Pri definiranju mjerljivih, konkretnih i jasnih ishoda učenja i pokazatelja² radna je skupina koristila aktivne glagole u prezentu na temelju revidirane Bloomove taksonomije kojima se izražavaju znanje, vještine i stavovi, odnosno kompetencije važne za život u 21. stoljeću.

Temelj učenja iz područja moje okoline, prirode i društva, društva i geografije jest:

- razumijevanje oblika korištenja i načina gospodarenja na Zemlji, u regiji, državi, Europi i izvaneuropskim kontinentima
- razumijevanje egzemplarnih prirodnih, gospodarskih i socijalnih procesa i problema na Zemlji te o njihovim uzrocima i posljedicama o međunarodnim i globalnim odnosima i ovisnostima s prirodnogeografskoga, socijalnogeografskoga i gospodarstveno-geografskog stajališta
- razmatranje pitanja najvažnijih prirodnih i društvenih čimbenika i njihove uzajamne povezanosti i uvjetovanosti u geografskoj sredini
- razumijevanje pojava, procesa i promjena u prirodi i društvu
- analiza geografskih pojmoveva, procesa, objekata i njihove međusobne povezanosti i uvjetovanosti.

Znanje, sposobnosti i vještine stečene u nastavi geografije usmjeravaju se prema diferenciranoj analizi vrijednosti geografskih pojava i procesa. Nagli porast svjetskoga stanovništva, povećanje poljoprivredne proizvodnje, brza industrijalizacija i širenje gradova ugrožavaju prostorne mogućnosti

¹ Vidjeti u prilogu 1. *Oblasti, komponente i ishodi učenja* i prilog 1.1 *Shema oblasti i komponente*.

² Brojevi definiranih ishoda u ovome dokumentu prate pokazatelje pod istim brojem, ali za različit uzrast.

Zemlje, a Zemlja je osnova za život, koja se ne umnožava i prema kojoj se treba odgovorno ponašati. Interakcija između čovjeka i prostora očitava se u odnosu čovjeka i prirodnih čimbenika u različitim krajolicima. Mnogobrojne osobne primjenjene situacije, primjerice ocjena mjesta stanovanja, organizacija provođenja slobodnoga vremena, izbor zanimanja itd., kao i sudjelovanje u javnom životu i sposobnost svrstavanja informacija u geografsku sliku svijeta, zahtijevaju topografska i geografska znanja i vještine.

Također, uključene su ključne kompetencije kao što su kompetencija u znanosti i tehnologiji, kreativno-produktivna kompetencija, matematička pismenost, informatička pismenost (informacijska, medijska, tehnološka), socijalna i građanska kompetencija te kulturna svijest i kulturno izražavanje. Navedene ključne kompetencije uključene su u ovaj dokument kao teme koje se u području moje okoline, prirode i društva, društva i geografije prožimaju s definiranim pokazateljima.³

Cilj je *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društva, društvo i geografiju definirane na ishodima učenja* sposobiti učenike za primjenu geografskih znanja i vještina u svakodnevnome životu, i to kroz:

- razumijevanje oblika korištenja i načina gospodarenja na Zemljji, u regiji, državi, Europi i izvaneuropskim kontinentima
- razumijevanje egzemplarnih prirodnih, gospodarskih i socijalnih procesa i problema na Zemljji te njihovih uzroka i posljedica u međunarodnim i globalnim odnosima i ovisnostima s prirodnogeografskoga, socijalnogeografskoga i gospodarstveno-geografskoga stajališta
- razumijevanje pojava, procesa i promjena u prirodi i društvu
- analiza geografskih pojmoveva, procesa, objekata i njihove međusobne povezanosti i uvjetovanosti
- razumijevanje osnovnih elemenata geografske i topografske karte
- stjecanje i usvajanje nužnoga pojmovno-terminološkoga sustava u geografiji (geologija, petrografija, geomorfologija, klimatologija s meteorologijom, hidrologija, pedologija, biogeografija, ekomska geografija, urbana i ruralna geografija, demografija, regionalna geografija...)
- analiziranje prometne infrastrukture određenoga geografskog prostora sa stajališta povezivanja industrijskih, energetskih, rudnih, turističkih i drugih područja
- shvaćanje suvremenih uvjeta života svijeta u kojem živimo, uloge koju učenici imaju u tim uvjetima, zadataka koji ih očekuju, njihove mogućnosti i perspektive u budućnosti
- razvijanje smisla učenika za razumijevanje svojih i tuđih teškoća, međunacionalnih i međunarodnih odnosa, ekonomskih i kulturnih veza među narodima i državama svijeta.

---

³ Vidjeti u prilogu 2. *Ključne kompetencije – prožimajuće teme za moju okolinu, prirodu i društva, društvo i geografiju* .

Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju definirana na ishodima učenja

OBLAST 1: ZEMLJA U SVEMIRU KAO PROSTOR ŽIVLJENJA				
Komponenta 1: Prirodni procesi i pojave				
Ishodi učenja:				
1. analizira prirodne procese i pojave te njihovo međudjelovanje koristeći se geografskom terminologijom 2. objašnjava prirodne pojave s pomoću pokusa 3. snalazi se u prostoru i vremenu koristeći kartografska pomagala i suvremena sredstva za orientaciju 4. objašnjava povezanost fizičkih, kemijskih i bioloških promjena u geografskoj sredini.				
kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a razlikuje prirodne pojave i procese	1.a prepoznaće osnovne uvjete života na Zemlji 1.b uočava i prepoznaće oblike reljefa bliže okoline	1.a objašnjava pojam svemira i razlikuje nebeska tijela 1.b razlikuje geosfere od geokomponenata 1.c uspoređuje ekumenu i anekumenu	1.a samostalno uspoređuje prirodne i antropogene procese i pojave	1.a koristi geografske pojmove i terminologiju i samostalno prikuplja i analizira geografske informacije i podatke
2.a uočava procese koji se odnose na kruženje vode u prirodi, agregacijska stanja vode, rastvorljivost i druga svojstva tvari, magnetizam, statički elektricitet...	2.a povezuje prirodne promjene i njihov utjecaj na biljni i životinjski svijet 2.b objašnjava utjecaj čovjeka na biljni i životinjski svijet	2.a radi jednostavnije pokuse te uočava razliku između prirodnih pojava metodom promatranja	2.a objašnjava prirodne procese i pojave na osnovu pokusa	2.a analizira i izvodi zaključke na temelju pokusa (evaporacija, transpiracija, produkcija nanosa, vodni kapacitet, kemijski pokus)

3.a orientira se u poznatomu prostoru	3.a orientira se u prostoru (strane svijeta)	3.a objašnjava različite načine orientacije s pomoću prirodnih pojava i procesa u prostoru i vremenu	3.a primjenjuje različite načine orientacije s pomoću prirodnih pojava i procesa u prostoru i vremenu	3.a izrađuje kartografske profile, koristi se azimutom i topografskim znakovljem
	4.a opisuje značaj biljaka za život čovjeka i razlikuje skupine biljaka i životinja (flora i fauna)	4.a objašnjava fizičke, kemijske i biološke promjene u geografskoj sredini	4.a utvrđuje uzroke i posljedice fizičkih, kemijskih i bioloških promjena u geografskoj sredini	4.a tumači geološke promjene; analizira geomorfološke procese i oblike.

Komponenta 2: Struktura i funkcionalna povezanost prirodne i geografske sredine

Ishodi učenja:

1. tumači povezanost i međuvisnost geogenih i antropogenih obilježja Zemlje
2. planira i provodi aktivnosti kojima istražuje važnost geografskoga prostora
3. objašnjava funkcionalne promjene u životnoj sredini povezujući ih s promjenama godišnjih razdoblja
4. analizira povezanost prirodnogeografskih procesa utvrđujući postojanje varijabilnosti živih bića na Zemlji.

Pokazatelji, sukladno uzrastu učenika, za:

kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a razlikuje živo od neživoga u neposrednoj okolini 1.b prepoznaće pojedine karakteristike životnih zajednica (u polju, bari, rijeci, šumi, parku...)	1.a objašnjava značaj prirodnih bogatstava i njihovu korist	1.a objašnjava povezanost prirodnogeografskih i društveno-geografskih obilježja Zemlje	1.a razlikuje i utvrđuje specifičnost prirodnogeografskih i društveno-geografskih odlika određenoga geografskog prostora	1.a raščlanjuje prirodne procese i utvrđuje njihov utjecaj na geografsku sredinu

		2.a izrađuje slike (nijeme) geografske karte i grafičke prikaze (dijagrami, piramide) određenoga geografskog sadržaja	2.a izvodi zaključke na temelju izrađenih geografskih karata i grafičkih prikaza određenih geografskih sadržaja	2.a uočava i definira čimbenike koji utječu na transformaciju prirodne u geografsku sredinu služeći se adekvatnim metodama istraživanja
3.a prepoznaće promjene u prirodi povezane s godišnjim dobima	3.a opisuje promjene u prirodi povezane s godišnjim dobima	3.a uočava i razlikuje funkcionalne promjene u prirodnogeografskoj sredini nastale uslijed promjena godišnjih razdoblja	3.a utvrđuje važnost funkcionalnih promjena u prirodnogeografskoj sredini nastale zbog promjena godišnjih razdoblja	3.a dovodi u vezu klimatske promjene s transformacijom geografskoga prostora (širenje pustinja, kašnjenje monsuna, sve češći i snažniji tropski cikloni i sl.)
4.a uočava pojedine prirodne pojave i njihove posljedice na živi svijet uz poticaj i potporu	4.a uočava pojedine prirodnogeografske pojave i njihove posljedice na živi svijet	4.a raščlanjuje i povezuje prirodnogeografske procese utvrđujući postojanje varijabilnosti živih bića na Zemlji	4.a analizira međuodnos prirodne i geografske sredine s raznolikošću vrsta živih bića	4.a definira elemente geografske sredine: prirodne, društvene i antropogene te procjenjuje njihove učinke.

Komponenta 3: Prikazivanje Zemljine površine

Ishodi učenja:

1. koristi se različitim načinima snalaženja i orientacije na Zemlji, prostoru življenja
2. koristi se različitim instrumentima za vremensko snalaženje i snalaženje u prostoru
3. tumači geografske elemente i sadržaj na karti i globusu.

Pokazatelji, sukladno uzrastu učenika, za:

kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a orijentira se u poznatomu prostoru	1.a određuje glavne i sporedne strane svijeta i orijentira se uz pomoć znakova u prirodi	1.a razlikuje i objašnjava orientaciju s pomoću nebeskih tijela, objekata, predmeta i instrumenata	1.a primjenjuje različite metode orijentacije na Zemljinoj površini (karta, kompas, GPS)	1.a kombinira primjenu različitih instrumenata za orijentaciju na Zemljinoj površini
2.a prepoznaže određene dijelove dana i tjedna za pojedine aktivnosti	2.a imenuje i objašnjava jedinice za vrijeme (minutu, sat, dan, tjedan, mjesec, godinu)	2.a koristi se instrumentima i geografskom kartom za orijentaciju u prostoru	2.a izrađuje i analizira grafičke prikaze dobivene korištenjem mjernih instrumenata	2.a koristi se geografskim informacijskim sustavom (GIS), 3D modeliranjem reljefa i globalnim pozicijskim sustavom (GPS) 2.b analizira i uspoređuje kartografske projekcije
3.a uočava da je Zemlja okrugla promatrajući globus	3.a prepoznaže oblik Zemlje gledajući globus 3.b prepoznaže osnovne boje (plavu, smeđu i bijelu) i što označavaju na globusu i geografskim kartama	3.a određuje strane svijeta, usvaja geografske termine, koristi geografske karte, globus i školski atlas	3.a analizira prirodnogeografska i društveno-geografska obilježja s pomoću geografske karte	3.a samostalno izrađuje tematske karte na nijemim kartama

OBLAST 2: DRUŠTVENO-GEOGRAFSKI PROCESI I POJAVE

Komponenta 1: Demogeografski razvoj i globalizacija

Ishodi učenja:

1. razlikuje strukture stanovništva (biološku, rasnu, jezičnu, religijsku, nacionalnu, obrazovnu i ekonomsku)
2. analizira kako različite strukture stanovništva utječu na razvoj zavičaja, domovine i svijeta
3. utvrđuje kako pojedinci, skupine, narodi i nacije utječu na globalne odnose, događaje i promjene.

Pokazatelji, sukladno uzrastu učenika, za:

kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a razlikuje spolnu različitost stanovništva	1.a prepoznaže rasne, jezične i kulturne razlike bližega okružja 1.b opisuje kako se proslavljuju blagdani i praznici u životnoj zajednici	1.a prepoznaže i razlikuje strukture stanovništva	1. izrađuje i analizira grafičke prikaze struktura stanovništva	1.a analizira društva i kulture u različitim dijelovima svijeta 1.b razlikuje vlastiti od ostalih identitet te obrazlaže višestrukost identiteta pojedinca
2.a prepoznaže osnovne karakteristike svoje i drugih kultura	2.a uspoređuje elemente vlastite kulture s elementima kulture iz okruženja 2.b razlikuje tradicionalno od suvremenoga	2.a prepoznaže međuvisnost strukture stanovništva i ekonomskog razvoja	2.a objašnjava razmještaj različitih struktura stanovništva na Zemlji i utjecaj na društveno-ekonomski razvoj zavičaja, domovine i svijeta	2.a analizira egzistencijalna pitanja koja utječu na pojedinca i skupine 2.b daje kritički osrvt o utjecaju društva, ekonomije i kulture na razvoj identiteta pojedinca
		3.a prepoznaže utjecaj međunarodnih organizacija na proces globalizacije 3.b objašnjava utjecaj tehnološkoga razvoja na proces globalizacije	3.a objašnjava ulogu međunarodnih organizacija u procesu globalizacije	3.a analizira kako skupine, društva i kulture tumače ljudske potrebe i odnose 3.b kritički prosuđuje globalizaciju i njezine utjecaje, kao i utjecaj tehnologije na globalizaciju

				3.c procjenjuje ulogu i utjecaj međunarodnih organizacija i višenacionalnih kompanija na proces globalizacije.
--	--	--	--	--

Komponenta 2: Stanovništvo i životno okružje

Ishodi učenja:

1. objašnjava načine života stanovništva u životnome okružju
2. objašnjava prostorni razmještaj stanovništva na Zemlji i utjecaj različitih čimbenika na prirodno i mehaničko kretanje stanovništva
3. analizira tipove i mjere provedbe različitih populacijskih politika
4. prikazuje i objašnjava važnost prometa, prometne povezanosti, ponaša se u skladu s prometnim pravilima.

Pokazatelji sukladno uzrastu učenika za:

kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a razlikuje zanimanja ljudi u svome okružju	1.a objašnjava važnost i vrijednost ljudskog djelovanja na životno okružje 1.b opisuje zanimanja ljudi u životnome okružju	1.a povezuje uvjete života s karakteristikama društva i društvenih odnosa	1.a objašnjava međusobne odnose stanovništva u životnome okružju	1.a procjenjuje mogućnosti funkcionalnoga razvoja naselja u skladu s prirodnim i društvenim potencijalima 1.b raspravlja o društvenim i ekonomskim učincima promjena koje se događaju u životnome okružju
2.a razlikuje mjesto stanovanja (selo – grad) 2.b uočava razlike u načinu življenja na selu i u gradu	2.a objašnjava razliku življenja na selu i u gradu i povezuje zanimanje ljudi na selu i u gradu	2.a. razlikuje osnovne pojmove prirodnoga i prostornoga kretanja stanovništva 2.b imenuje prirodne i društvene čimbenike koji utječu na naseljenost ljudi	2.a analizira uzroke promjena prirodnoga i prostornoga kretanja stanovništva 2.b procjenjuje ovisnost gospodarskoga razvoja o prirodnim čimbenicima i društvenim sustavima	2.a procjenjuje i prognozira odrednice geografskoga determinizma i posibilizma 2.b analizira uzroke i posljedice prostornoga razmještanja i povezuje ih s prirodnim i mehaničkim gibanjima

			2.c prepoznae aktivnosti i način života ljudi u različitim dijelovima svijeta	
		3.a prepoznae različita populacijska obilježja u svijetu (na primjerima pojedinih država)	3.a objašnjava kako različite države primjenjuju različite populacijske mjere	3.a potkrepljuje argumentima važnost provedbe različitih populacijskih politika na primjerima
4.a prepoznae osnovne prometne znakove i ponaša se u skladu s tim	4.a objašnjava značaj prometa i prometnih veza	4.a objašnjava prometnu povezanost, kao i njezin doprinos razvijenosti ukupnoga društva	4.a analizira povezanosti postojeće prometne veze s mogućnostima gospodarskoga razvoja države	4.a analizira funkcionalnost prometnih sustava i prometnih mreža 4.b procjenjuje i utvrđuje značaj prometa kao preduvjeta globalizacije

Komponenta 3: Političko-geografske odlike suvremenog svijeta

Ishodi učenja:

- objašnjava utjecaj pojedinca, ideja i događaja na razvoj društva u prošlosti i sadašnjosti
- objašnjava kako različiti politički sustavi utječu na ekonomski razvoj
- objašnjava karakteristike različitih političkih sustava u domovini i svijetu

Pokazatelji, sukladno uzrastu učenika, za:

kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a poznaje i primjenjuje pravila ponašanja u skupini 1.b prepoznae da je svaki pojedinac član zajednice te da svi članovi imaju određena prava i obveze	1.a prepoznae ponašanja kojima pojedinci doprinose očuvanju kulturne baštine	1.a navodi istaknute pojedince, ideje i odluke koje su utjecale na razvoj društva	1.a objašnjava ulogu pojedinaca, ideja i događaja u oblikovanju društva	1.a analizira povezanost ključnih događaja i procesa na globalnoj razini 1.b uspoređuje društvene promjene u prošlosti koristeći različite izvore

1.c prepoznae uloge pojedinca u obitelji, vrticu i javnom mjestu				
		2.a prepoznae utjecaj lokalne i drzavne vlasti na razvoj gospodarstva i društva	2.a tumači osnovne odlike političkih sustava, kao i njihov utjecaj na razvoj gospodarstva	2.a daje kritički osvrt na različite političke sustave i s njima povezani ekonomski razvoj
		3.a prepoznae razine vlasti i razlikuje njihove predstavnike	3.a opisuje ustroj političkih sustava na primjeru različitih država	3.a analizira razine vlasti svoje države, kao i njihove karakteristike te ih uspoređuje s drugim državama
OBLAST 3: GEOGRAFIJA, GOSPODARSTVO I OKOLIŠ				
Komponenta 1: Prirodni resursi i energetska učinkovitost				
Ishodi učenja:				
1. razlikuje fizičke i kemijske promjene tvari u prirodnoj sredini 2. analizira obnovljive i neobnovljive izvore energije na Zemlji 3. objašnjava značaj energije i analizira racionalno korištenje energetskih resursa sukladno očuvanju prirode.				
Pokazatelji, sukladno uzrastu učenika, za:				
kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a poznaje predmete i njihove osobine, poznaje pojedine sirovine i vrste energije	1.a opisuje fizičke i kemijske promjene tvari (agregacijska stanja vode)	1.a objašnjava uzroke fizičkih i kemijskih promjena tvari u prirodnoj i geografskoj sredini	1.a utvrđuje uzroke nastanka fizičkih i kemijskih promjena, kao i promjena u svojstvu tvari u prirodnoj i geografskoj sredini	1.a povezuje i objašnjava strukturu tvari s njezinim fizičkim i kemijskim svojstvima u geoprostoru

	2.a razlikuje obnovljive od neobnovljivih izvora energije	2.a utvrđuje ekološki najprihvativije obnovljive i neobnovljive izvore energije na Zemlji 2.b objašnjava prednosti i nedostatke obnovljivih i neobnovljivih izvora energije na Zemlji	2.a utvrđuje prednosti i nedostatke obnovljivih i neobnovljivih izvora energije 2.b objašnjava korisne i štetne učinke obnovljivih i neobnovljivih izvora energije na okoliš	2.a objašnjava eksplotaciju obnovljivih i neobnovljivih izvora povezujući ih s ekonomskim razvojem 2.b daje kritički osrvt na ekološku prihvatljivost obnovljivih i neobnovljivih izvora energije
3.a prepoznae pojedine oblike energije (voda, Sunce, vjetar i struja)	3.a imenuje izvore energije koji se koriste u svakodnevnom životu 3.b opisuje onečišćenost životnoga okružja	3.a objašnjava važnost racionalnoga korištenja energetskih resursa u očuvanju prirode 3.b navodi način racionalnoga korištenja energetskih resursa u očuvanju prirode	2.a navodi primjere racionalnoga korištenja energetskih resursa u očuvanju prirode 2.b povezuje racionalno korištenje prirodnih energetskih izvora za očuvanje biocenoze	3.a ocjenjuje kako se energetski izvori racionalno koriste za održivi razvoj.

Komponenta 2: Geografske informacijske tehnologije

Ishodi učenja:

- analizira različite izvore informacija pri rješavanju problema
- koristi informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) u različitim oblicima terenske nastave.

Pokazatelji, sukladno uzrastu učenika, za:

kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a pokazuje interes za informacijsko-komunikacijske tehnologije	1.a uočava važnost korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije pri rješavanju problema	1.a koristi informacijsko-komunikacijske tehnologije pri rješavanju problema	1.a odabire različite izvore informacija pri rješavanju problema	1.a kritički koristi informacijsko-komunikacijske tehnologije za vrjednovanje informacija

		2.a objašnjava važnost korištenja IKT-a u izvođenju terenske nastave	2.a primjenjuje IKT pri izvođenju terenske nastave	2.a izrađuje model geografskoga prostora koristeći IKT
Komponenta 3: Održivi razvoj				
Ishodi učenja:				
1. uočava važnost očuvanja prirodnih bogatstava i kulturne baštine 2. analizira ekonomski razvoj društva povezujući ga s aktivnostima zaštite životne sredine 3. dovodi u vezu tehnološki napredak i brojnost populacije s preobrazbom prirodne sredine 4. predlaže mjere unaprjeđenja zaštite životne sredine.				
Pokazatelji, sukladno uzrastu učenika, za:				
kraj predškolskog odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a prepoznaće uvjete za život čovjeka	1.a navodi i identificira različite zagađivače vode, zraka i tla	1.a objašnjava važnost očuvanja prirodnih resursa, prirodne i kulturne baštine	1.a uspoređuju sličnosti i razlike načina očuvanja kulturne baštine i prirodnih resursa	1.a potkrepljuje dokazima važnost očuvanja prirodnih resursa, prirodne i kulturne baštine
2.a prepoznaće prihvatljiva ponašanja za zaštitu neposrednoga okoliša	2.a navodi primjere prihvatljivoga ponašanja za zaštitu neposrednoga okoliša	2.a prepoznaće utjecaje ekonomskoga razvoja na zaštitu životne sredine	2.a uspoređuje različite utjecaje ekonomskoga razvoja na životnu sredinu	2.a utvrđuje važnost postojanja različitih ekosustava za održivost života 2.b analizira i stavlja u vezu ekonomski razvoj s prirodnim bogatstvima
3.a prepoznaće značaj čiste vode, zraka i zemljišta za živa bića	3.a objašnjava značaj čiste vode, zraka i zemljišta za živa bića	3.a razlikuje geografsku i prirodnu sredinu	3.a utvrđuje važnost prekomjernoga rasta stanovništva s transformacijom prirodne sredine	3.a dovodi u vezu eksplativni rast stanovništva i urbanoekološke posljedice 3.b utvrđuje važnost očuvanja sklada ljudskoga djelovanja na prirodnu ravnotežu (uzroke i posljedice njihova poremećaja)

4.a prepoznaće temeljne mјере zaštite okoliša u svome okružju	4.a navodi temeljne mјere zaštite okoliša u svome okružju	4.a objašnjava različite mјere za unaprjeđenje zaštite životne sredine	4.a analizira različite mјере unaprjeđenja zaštite životne sredine	4.a provodi različite mјере zaštite i unaprjeđenja životne sredine 4.b utvrđuje važnost korištenja obnovljivih izvora energije 4.c sudjeluju aktivno u projektima zaštite i unaprjeđenja životne sredine.
---	---	--	--	---

OBLAST 4: REGIONALNA GEOGRAFIJA

Komponenta 1: Europski kontinent

Ishodi učenja:

1. analizira geografski položaj i granice Europe i uspoređuje njezinu veličinu s drugim kontinentima
2. objašnjava prirodnogeografske i društveno-geografske odlike Europe
3. analizira povezanost geografskih regija Europe
4. objašnjava ulogu Europske unije u procesu ujedinjenja Europe.

Pokazatelji, sukladno uzrastu učenika, za:

kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
			1.a objašnjava i pokazuje položaj i granice Europe na geografskoj karti 1.b objašnjava velike geografske cjeline europskoga kontinenta 1.c analizira fizičko-geografske sličnosti europskoga kontinenta i Rusije	1.a usvaja pojmovno-terminološki sustav regionalne geografije kao znanstvene discipline 1.a analizira različite aspekte geografskoga položaja Europe (izdvaja i uspoređuje različite geološke, reljefne i bioklimatske cjeline)

			<p>2.a analizira prirodnogeografske i karakteristike Europe</p> <p>2.b analizira društveno-geografske karakteristike Europe</p> <p>2.c objašnjava ulogu Europskih država u kolonizaciji izvaneuropskih kontinenata (teritorijalni i ekonomski razlozi)</p>	<p>2.a objašnjava međuzavisnost Europe i izvaneuropskih kontinenata i dovodi u vezu društvene, političke i ekonomске veze</p>
			<p>3.a definira termin geografska regija</p> <p>3.b analizira elemente postojanja geografskih regija Europe</p> <p>3.c uočava razlike među geografskim regijama</p>	<p>3.a izdvaja i objašnjava regije u Europi na temelju specifičnih povijesnih, geopolitičkih, ekonomskih i kulturnih odlika i objašnjava njihove položaje u Europi</p>
			<p>4.a tumači ulogu EU-a u ekonomskom potencijalu Europe, očuvanju mira i poštovanju ljudskih prava</p>	<p>4.a analizira i objašnjava organizaciju i ciljeve Europske unije</p> <p>4.b objašnjava utjecaj i veze EU-a s izvaneuropskim državama i integracijama (Australija, Kina, Japan, NAFTA i dr.).</p>

Komponenta 2: Izvaneuropski kontinenti

Ishodi učenja:

1. objašnjava geografski položaj, veličinu i granice izvaneuropskih kontinenata
2. analizira fizičko-geografske karakteristike izvaneuropskih kontinenata
3. uočava sličnosti i razlike u društveno-ekonomskom razvoju izvaneuropskih kontinenata
4. objašnjava posljedice kolonijalne zavisnosti pojedinih izvaneuropskih kontinenata.

Pokazatelji, sukladno uzrastu učenika, za:

kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
			1.a objašnjava geografski položaj izvaneuropskih kontinenata 1.b uspoređuje veličinu, tj. površinu pojedinih kontinenata	1.a analizira pozitivne i negativne aspekte geografskoga položaja pojedinih kontinenata 1.b analizira prostornost pojedinih kontinenata
			2.a tumači međuvisnost određenih fizičko-geografskih procesa i pojava na geografskom prostoru izvaneuropskih kontinenata (padaline – protjecaji velikih kontinentalnih rijeka; nadmorska visina – pojava snježanika i lednika; vulkanska aktivnost – plodnost zemljišta i dr.)	2.a uspoređuje prirodnogeografsku raznolikost pojedinih kontinenata 2.b procjenjuje prirodnogeografska obilježja na temelju kojih je moguć ekonomski razvoj pojedinih kontinentalnih regija

			3.a analizira uzroke i posljedice različitoga stupnja društveno-ekonomskog razvoja razvijenih zemalja i zemalja u razvoju	3.a daje kritički osvrt o značaju pojedinih država izvaneuropskih kontinenata u kreiranju političke, ekonomske i kulturne karte svijeta i stvaranju novih nacija (SAD, Australija...)
			4.a analizira suvremenu povezanost nekadašnjih kolonija i kolonizatora preko političke, ekonomske, kulturne i drugih oblika suradnje	4.a objašnjava uzroke, rasprostranjenost i posljedice kolonizacije izvaneuropskih kontinenata 4.b analizira uzroke i posljedice dekolonizacije na suvremenu geopolitičku kartu svijeta.
Komponenta 3: Geografija BiH				
Ishodi učenja:				
1. analizira povijesni i teritorijalni razvoj države BiH 2. razlikuje prirodnogeografska i društveno-geografska obilježja BiH 3. analizira veze između BiH i međunarodnih integracija 4. objašnjava prirodnogeografska i društveno-geografska obilježja susjednih zemalja.				
Pokazatelji, sukladno uzrastu učenika, za:				
kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja	kraj 3. razreda (8/9 god.)	kraj 6. razreda (11/12 god.)	kraj devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (14/15 god.)	kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18/19 god.)
1.a prepoznaće osnovne simbole BiH 1.b prepoznaće osnovne vizualne i druge simbole države Bosne i Hercegovine	1.a nabraja i razlikuje simbole BiH	1.a imenuje najznačajnije kulturno-povijesne spomenike u BiH	1.a objašnjava povijesni i teritorijalni razvoj od najstarijih vremena do danas	1.a daje kritički osvrt na teritorijalni razvoj od najstarijih vremena do danas

2.a upoznaje i razlikuje prirodne objekte i osnovne reljefne oblike užega zavičaja	2.a nabraja osnovna prirodna obilježja u svome neposrednom okružju 2.b opisuje pojedina društveno-geografska obilježja (ceste, gradove...)	2.a prepoznaju osnovne prirodne i društvene procese i pojave u BiH	2.a dovodi u korelaciju prirodnogeografske i društveno-geografske procese i pojave	2.a procjenjuje utjecaj prirodne osnove na društveni i gospodarski razvoj BiH
			3.a objašnjava mogućnost pristupanja BiH Europskoj uniji i veze BiH s drugim integracijama	3.a analizira prednosti i nedostatke pristupanja BiH Europskoj uniji i različitim međunarodnim integracijama
		4.a imenuje susjedne države BiH i pokazuje njihove granice na geografskoj karti	4.a objašnjava međuvisnost prirodnogeografskih i društveno-geografskih pojava i procesa u susjednim zemljama	4.a analizira povezanost prirodnogeografskih i društveno-geografskih procesa i pojava u susjednim zemljama
				4.b analizira mogućnost polifunkcionalne suradnje BiH i susjednih zemalja.

Oblasti, komponente i ishodi učenja za moju okolinu, prirodu i društvo, društvo i geografiju

ZEMLJA U SVEMIRU KAO PROSTOR ŽIVLJENJA
Ishodi učenja:
prirodni procesi i pojave 1. analizira prirodne procese i pojave te njihovo međudjelovanje koristeći se geografskom terminologijom 2. objašnjava prirodne pojave s pomoću pokusa 3. snalazi se u prostoru i vremenu koristeći kartografska pomagala i suvremena sredstva za orijentaciju 4. objašnjava povezanost fizičkih, kemijskih i bioloških promjena u geografskoj sredini
struktura i funkcionalna povezanost prirodne i geografske sredine 1. tumači povezanost i međuvisnost geogenih i antropogenih obilježja Zemlje 2. planira i provodi aktivnosti kojima istražuje važnost geografskoga prostora 3. objašnjava funkcionalne promjene u životnoj sredini povezujući ih s promjenama godišnjih razdoblja 4. analizira povezanost prirodnogeografskih procesa utvrđujući postojanje varijabilnosti živih bića na Zemlji
prikazivanje Zemljine površine 1. koristi se različitim načinima snalaženja i orijentacije na Zemlji, prostoru življenja 2. koristi se različitim instrumentima za vremensko snalaženje i snalaženje u prostoru 3. tumači geografske elemente i sadržaj na karti i globusu.
DRUŠTVENO-GEOGRAFSKI PROCESI I POJAVE
Ishodi učenja:
demogeografski razvoj i globalizacija 1. razlikuje strukture stanovništva (biološku, rasnu, jezičnu, religijsku, nacionalnu, obrazovnu i ekonomsku) 2. analizira kako različite strukture stanovništva utječu na razvoj zavičaja, domovine i svijeta 3. utvrđuje kako pojedinci, skupine, narodi i nacije utječu na globalne odnose, događaje i promjene
političko-geografske odlike suvremenoga svijeta 1. objašnjava utjecaj pojedinca, ideja i događaja na razvoj društva u prošlosti i sadašnjosti 2. objašnjava kako različiti politički sustavi utječu na ekonomski razvoj 3. objašnjava karakteristike različitih političkih sustava u domovini i svjetu
stanovništvo i životno okružje 1. objašnjava načine života stanovništva u životnome okružju 2. objašnjava prostorni razmještaj stanovništva na Zemlji i utjecaj različitih čimbenika na prirodno i mehaničko kretanje stanovništva 3. analizira tipove i mjere provedbe različitih populacijskih politika 4. prikazuje i objašnjava važnost prometa, prometne povezanosti, ponaša se u skladu s prometnim pravilima.

GEOGRAFIJA, GOSPODARSTVO I OKOLIŠ

Ishodi učenja:

prirodni resursi i energetska učinkovitost

1. razlikuje fizičke i kemijske promjene tvari u prirodnoj sredini
2. analizira obnovljive i neobnovljive izvore energije na Zemlji
3. objašnjava značaj energije i analizira racionalno korištenje energetskih resursa sukladno očuvanju prirode

geografske informacijske tehnologije

1. analizira različite izvore informacija pri rješavanju problema
2. koristi informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) u različitim oblicima terenske nastave

održivi razvoj

4. uočava važnost očuvanja prirodnih bogatstava i kulturne baštine
5. analizira ekonomski razvoj društva povezujući ga s aktivnostima zaštite životne sredine
6. dovodi u vezu tehnološki napredak i brojnost populacije s preobrazbom prirodne sredine
7. predlaže mјere unaprjeđenja zaštite životne sredine.

REGIONALNA GEOGRAFIJA

Ishodi učenja:

europski kontinent

1. analizira geografski položaj i granice Europe i uspoređuje njezinu veličinu s drugim kontinentima
2. objašnjava prirodnogeografske i društveno-geografske odlike Europe
3. analizira povezanost geografskih regija Europe
4. objašnjava ulogu Europske unije u procesu ujedinjenja Europe

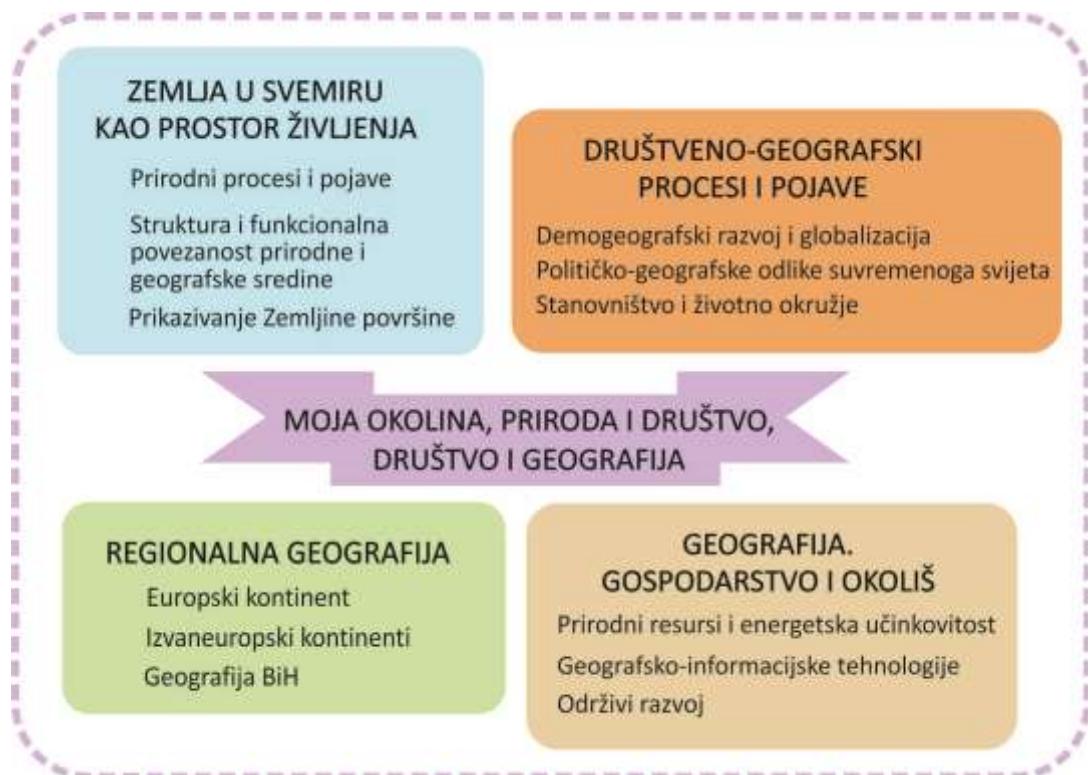
izvaneuropski kontinenti

1. objašnjava geografski položaj, veličinu i granice izvaneuropskih kontinenata
2. analizira fizičko-geografske karakteristike izvaneuropskih kontinenata
3. uočava sličnosti i razlike u društveno-ekonomskom razvoju izvaneuropskih kontinenata
4. objašnjava posljedice kolonijalne zavisnosti pojedinih izvaneuropskih kontinenata

geografija BiH

1. analizira povijesni i teritorijalni razvoj države BiH
2. razlikuje prirodnogeografska i društveno-geografska obilježja BiH
3. analizira veze između BiH i međunarodnih integracija
4. objašnjava prirodnogeografska i društveno-geografska obilježja susjednih zemalja.

**Shematski prikaz oblasti i komponenti za
MOJU OKOLINU, PRIRODU I DRUŠTVO, DRUŠTVO I GEOGRAFIJU**

KLJUČNE KOMPETENCIJE –**PROŽIMAJUĆE TEME ZA MOJU OKOLINU, PRIRODU I DRUŠTVO, DRUŠTVO I GEOGRAFIJU**

KLJUČNA KOMPETENCIJA	PROŽIMAJUĆI POKAZATELJI (INDIKATORI)
a) matematička pismenost	<ul style="list-style-type: none"> • sposobnost i spremnost korištenja matematičkih oblika mišljenja (logičko i prostorno razmišljanje) i prikazivanja (formula, modela, konstrukcija, grafikona/dijagrama) koji imaju univerzalnu primjenu kod objašnjavanja i opisivanja stvarnosti • poznavanje matematičkih pojmoveva i koncepata uključujući najvažnije geometrijske i algebarske poučke • poštivanje istine kao temelja matematičkoga razmišljanja
b) kompetencija u znanosti i tehnologiji	<ul style="list-style-type: none"> • sposobnost razumijevanja i primjene (dekodiranje, tumačenje i razlikovanje) raznih vrsta prikazivanja matematičkih elemenata, fenomena i situacija, odabir i zamjena načina prikazivanja ako i kada je to potrebno • sposobnost i spremnost uporabe znanja i metodologija za objašnjavanje prirode (kompetencija u tehnologiji tumači se kao primjena znanja kako bi se promjenilo prirodno okružje u skladu s ljudskim potrebama) • razumijevanje odnosa između tehnologije i drugih područja: znanstveni napredak, primjerice, u medicini, društvu (vrijednosti, moralna pitanja), kulturi (primjerice, multimediji) ili okružju (zagadenost, održivi razvoj) • spremnost stjecanja znanja iz prirodnih znanosti i interes za znanost te znanstvenu i tehnološku karijeru
informatička pismenost (informacijska, medijska, tehnološka)	<ul style="list-style-type: none"> • kritičko korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije za pridobivanje, vrjednovanje i pohranjivanje informacija, za produkciju, predstavljanje i razmjene informacija i za sudjelovanje u virtualnim društvenim mrežama • svijest o razlikama između realnoga i virtualnoga svijeta • uporaba tehnologije u svrhu razvoja kreativnosti, inovativnosti i uključivanja u društvo, korištenje tehnologije za potporu kritičkoga načina razmišljanja • poštivanje privatnosti pri korištenju društvenih mreža, poštivanje etičkih načela, prepoznavanje pouzdanosti i valjanosti dobivenih informacija, uporaba mreža za širenje obzora

socijalna i građanska kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavanje vlastitih emocija, zanimanje za i poštivanje drugih kultura • razumijevanje vlastitoga narodnog identiteta i sebe kao pripadnika određene zajednice i u interakciji s kulturnim identitetom Europe i ostatka svijeta • svijest o europskome i svjetovnome kulturnom nasljeđu i o kulturnoj i jezičnoj raznolikosti svijeta • poznavanje lingvističkih i kulturnih posebnosti društva i zajednica u kojima se govori određeni strani jezik • razvijanje svjesnosti i razumijevanja sociokulturnih i međukulturnih pravila i normi uporabe stranoga jezika i razvijanje odgovarajućih strategija za komunikaciju, interpretaciju i korištenje poruka u skladu s tim pravilima i normama (sociolingvistička kompetencija) <ul style="list-style-type: none"> ➢ uvažavanje karakterističnih osobina društvenih odnosa (pozdravi, način obraćanja itd.) ➢ uvažavanje pravila lijepoga ponašanja (izraziti zahvalnost, naklonost, podijeliti brigu, radost itd.) ➢ sposobnost prepoznavanja dijalekta i naglasaka kroz leksičke, gramatičke, fonološke, glasovne, paralingvističke (primjerice, govor tijelom) elemente ➢ konstruktivno komuniciranje i poštovanje u društvenim situacijama
kulturna svijest i kulturno izražavanje	<ul style="list-style-type: none"> • izbjegavanje stereotipa, primanje kompromisa, razvijanje osobnoga integriteta i poštivanje integriteta drugih, jačanje samopouzdanja • konstruktivno izražavanje vlastitoga mišljenja i frustracija, sposobnost empatije • poznavanje najznačajnijih kulturnih dostignuća, uključujući i pop-kulturu, cijenjenje umjetničkoga rada i kulturnih događaja • uvažavanje i uživanje u umjetničkim djelima i izvedbama i razvijanje osjećaja za lijepo
kreativno-prodiktivna kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje kompleksnoga mišljenja: <ul style="list-style-type: none"> ➢ sažimanje, generaliziranje, potpora uporabi viših kognitivnih sposobnosti, kao što su analiza, sinteza, vrjednovanje, kritičko mišljenje (razlikovanje između činjenica i mišljenja, argumentiranje teza) ➢ uporaba logičnoga strukturiranja i nizanja argumenata • razvijanje kreativnosti i potrebe za izražavanjem te osjećaja za estetske vrijednosti: <ul style="list-style-type: none"> ➢ proizvodnja i povezivanje različitih ideja, proizvodnja pretpostavki i različitih proizvoda • razvijanje otvorenosti različitoga kulturnog izražavanja i pripremljenosti za razvijanje vlastite kreativnosti i sposobnosti izražavanja: <ul style="list-style-type: none"> ➢ sposobnost toleriranja oprečnih ideja ➢ donošenje zaključaka nezavisno ➢ razvijanje pozitivnoga stava i spremnosti za relativiziranje vlastitoga stajališta i sustava vrijednosti, razvijanje spremnosti za otklon u odnosu na ustaljena ponašanja prema drugim kulturama • razvijanje radoznalosti, želje za novim znanjima: <ul style="list-style-type: none"> ➢ omogućavanje izražavanja vlastitih misli, ideja, emocija ➢ razvijanje sposobnosti promatranja, sudjelovanja i integriranja novih iskustava i spremnosti za mijenjanje prethodnih.

Literatura:

- Matas, M. (1998.), *Metodika nastave geografije*, II izdanje, svezak 13, posebno izdanje, Zagreb: Hrvatsko geografsko društvo.
- Sekulović, V. (1981.), *Metodika nastave geografije*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva,
- Romelić, J. (2004.), *Metodika nastave geografije*, Novi Sad: Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, Univerzitet u Novom Sadu.
- Đere, K. (1982.), *Metodika nastave geografije*, Novi Sad: Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Rudić, B.V. (1998.): Metodika nastave geografije, Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Beograd
- Crnogorac, Č. (1990.): *Ekonomskogeografski pojmovi u sistemu geografskog osnovnog i srednjeg obrazovanja u Bosni i Hercegovini*, Metodsko-metodološka studija, Magistarski rad, Sarajevo: Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Zajednička jezgra Nastavnih planova i programa za prirodoslovље definirana na ishodima učenja* (2014.), Mostar: Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Bosna i Hercegovina.
- Nastavni plan i program na hrvatskom jeziku za devetogodišnje osnovne škole u Bosni i Hercegovini za Kanton Središnja Bosna, predmet geografija* (2009.), Travnik: Federacija Bosne i Hercegovine, Kanton Središnja Bosna, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa.
- Nastavni plan i program na hrvatskome jeziku za gimnazije u Bosni i Hercegovini za Kanton Središnja Bosna, predmet geografija* (2013.), Travnik: Federacija Bosne i Hercegovine, Kanton Središnja Bosna, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa.
- Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta geografija, prijedlog* (2016.), Cjelovita kurikularna reforma, rani i predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje, Zagreb.
- Nastavni plan i program osnovne škole, predmet: geografija/zemljopis* (2016.), Sarajevo: Kanton Sarajevo, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade.
- Nastavni plan i program, gimnazija , predmet: geografija/zemljopis* (2016.), Sarajevo: Kanton Sarajevo, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade.
- Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje, predmet geografija* (2014.), Banja Luka: Republički pedagoški zavod Republike Srpske.
- Nastavni plan i program za srednje obrazovanje, predmet geografija* (2011.), Banja Luka: Republički pedagoški zavod Republike Srpske.
- Nastavni planovi i programi za osnovne i srednje škole, predmet geografija* (2016., Beograd: Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja.
- Predmetni program *Geografija, VI., VII., VIII. i IX. razred osnovne škole* (2013.), Podgorica: Zavod za školstvo Crne Gore.
- Predmetni program *Geografija, I. i II. razred gimnazije* (2014.), Podgorica: Vlada Crne Gore.
- Identifikacija ključnih kompetencija i životnih vještina u BiH* (2011.), APOSO.
- Vidović, V. (2008.), *Kompetencije kao ishod učenja, trajno obrazovanje*, Zagreb.

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO,
OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE

Nakladnik:

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Za nakladnika:

Maja Stojkić, ravnateljica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Lektura:

Karolina Vrlić

DTP:

APOSÖ